

Hrabovszki János

A Georg Eckert Nemzetközi Tankönyvkutatási Intézetről

A tankönyvek és más taneszközök a tantermek falain kívül is hatnak. Nemcsak szakmai tudást közvetítenek, meghatározzák a történelmi, tér és időbeli képzetek is. Magukba foglalják történelmi szereplők képeit, politikai és szociális értékeket, amelyeket a társadalom a következő generációra hagyományozni kíván. Hozzájárulnak a nemzeti öntudat és az ellenségképek kialakításához. A történelem folyamán a tankönyveket sokszor használták fel háborús célokra. Az volt a feladatuk, hogy a nemzeti álláspontot igazolják, az ellenséget pedig befeketítsék. Azonban magának a tankönyvek kritikájának is hosszú a története.

A Georg Eckert Intézet a történelmi, földrajzi és társadalomtudományi taneszközök kutatásával foglalkozik. Számos nemzetközi partnerrel együtt vesz részt különböző projekteken.

Az Intézet, amely egy szép klasszikus villában működik, jelentős nemzetközi tankönyv gyűjteménnyel rendelkezik. 2005. októbere óta Dr. Falk Pingel az Intézet ügyvezető igazgatója.

Az Intézet feladata

A klasszikus tankönyvkutatás összefogta két ország tankönyvkutatással illetve tankönyvrevízióval foglalkozó tudósait, kiadóit, tankönyvszerzőit, az oktatásügy képviselőit és természetesen a tanárokat. Ennek a kétoldalú kapcsolatnak egymás jobb kölcsönös megértéséhez, az előítéletek leépítéséhez kellett vezetnie. Példa erre a francia-lengyel tankönyv tárgyalások.

Mivel az országok és az emberek közötti kapcsolatok egyre sokrétűbbé válnak, de metodikai szempontból is, egyre kevésbé áll az Intézet munkájának középpontjában a nemzeti szemlélet. Egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert tematikus projektek és összehasonlító értékelések. Olyan világszerte nagy jelentőségű kérdések kapnak helyet a tankönyvekben, mint a globalizáció, a migráció, a multikulturális társadalom, környezetvédelem és emberi jogok. Egyidejűleg változott a tananyag is. A legtöbb modern tankönyvben hiába keresne az ember kirívó előítéletet és ellenségképet, vagy nyílt nacionalista hangot. A tankönyvkutatóknak szörszálhasogató módon és a sorok között olvasva kell kutakodniuk, hogy valamit találjanak. Ráadásul – bár a tankönyv még mindig központi helyet foglal el az oktatásban – az elektronikus médiák újabb kihívásokkal szembesítik az Intézetet.

A Georg Eckert Intézet azonban továbbra is hozzá kíván járulni a konfliktusok megoldásához és a békére való neveléshez. A régióban élő partnerek gyakran

veszik igénybe politikai és etnikai konfliktusok esetén az Intézet szakmai hozzáértését. Jelenleg a délkelet-európai térség és Izrael-Palesztina vonatkozásában.

Hogy sokrétű feladatainak eleget tegyen, nemzetközi kongresszusokat rendez az Intézet, a tankönyvkiadóknak és -szerzőknek tanácsadással áll rendelkezésre, szakvéleményeket publikál, támogatja a kutatásokat, valamint közzéteszi felismeréseit és tapasztalatait.

A könyvtár

Az Intézet könyvtára pedagógiai, társadalomtudományi, földrajzi és történelmi könyveket gyűjt. Terjedelmes nemzetközi tankönyv és tudományos háttérodalmi illetve szakfolyóirat gyűjteménye is van. Jelenleg mintegy 210.000 kötet az állomány, amely évente közel 5000 könyvvel bővül.

A tankönyvgyűjtemény

A körülbelül 160.000 kötetet magában foglaló tankönyvgyűjtemény a világon egyedülálló. A történelem, a földrajz és a társadalomtudományi szak tankönyveit gyűjti az Intézet. Ez kiegészül a német nyelvterület német nyelv tankönyveivel, a nem német nyelvterület német, mint idegen nyelv tankönyveivel.

A könyvtárban a föld több mint száz országából található tankönyv. 1967 óta az Európa Tanács tankönyv központja és folyamatosan frissítve dokumentálja valamennyi európai ország reprezentatív tankönyv állományát.

A német részleg teljes egészében tartalmazza a fent említett tantárgyak 1945 óta megjelent tankönyveit. Ez vonatkozik az NDK-ban megjelent könyvekre is.

A történelmi német tankönyvek különgyűjteménye kb. 23.000 kötetes és a 18. századtól a második világháború végéig megjelent tankönyveket foglalja magába.

Különleges helyet foglal el a mintegy 1.700 kötetes ábécéskönyv gyűjtemény – valószínűleg a legnagyobb a német könyvtárak között.

A világ más részeiről származó tananyagok csak korlátozott mértékben – külön intézei projektekhez kapcsolódóan – egészülnek ki. Nagyobb tömegű könyvállomány az Egyesült Államokból, Kínából és Japánból, Dél-Afrikából és Izraelből áll rendelkezésre.

(A tankönyvállományok katalógusa a Studien zur internationalen Schulbuchforschung kiadványsorozatban tekinthető meg.)

Az Intézet nemzeti és nemzetközi szinten számos intézménnyel, tudóssal, tankönyv szakértővel, tanárral és tankönyv szerzővel áll munkakapcsolatban.

Kutatásainak eredményeit, tankönyv elemzéseit és ajánlásait a „Nemzetközi Tankönyvkutatási Tanulmányok” (Studien zur Internationalen Schulbuchforschung/Studies in International Textbook Research) kiadványsorozatban és a „Nemzetközi Tankönyvkutatás” (Internationale Schulbuchforschung/International Textbook Research) című folyóiratban teszi közzé.

A Nemzetközi Tankönyvkutatási Tanulmányok 114. kötete a kelet-közép európai angol nyelvű könyvekben az Egyesült Államokról található anyagokkal foglalkozik.

Band 114

Wolfgang Pauels: *The Yellow Devil and the American Dream. Materials on the USA and East-Central European Textbooks 2004.* 90 S.
ISBN 3-88304-314-1 €7,-

Mint ismeretes, a totalitárius államokban rendszeresen úgy szűrték meg az információkat, hogy a lakosságnak csak az jusson a tudomására, ami ezen államok politikai céljainak és elképzeléseinek megfelelt. Tehát abból kell kiindulnunk, hogy 1989 előtt az egykori keleti blokk országainak iskoláiban és más képzési intézményeiben engedélyezett tananyagok ezen irányító funkciót – kisebb-nagyobb mértékben – betöltötték.

Különösen fontos terep volt az angol, mint idegen nyelv, hiszen a nyugati (kapitalista) világgal állt vonatkozásban és a nyelv közvetítésén túl a legtágabb értelemben véve közel hozta a tanulókhöz a célnyelvi kultúrát és az azt használó társadalmat is. A tanulmány célja tehát az volt, hogy a korábbi keleti blokk kiválasztott országainak angol nyelvi tankönyveit abból a szempontból analizálják, hogy hogyan jelenítik meg az Egyesült Államokat és milyen tárgyakat és témákat választanak ki. Az elemzést a Szovjetunió, Csehszlovákia és Magyarország vonatkozásában végezték el. Elsősorban az ott megjelenő témákat írták le, hogy ezen országok perspektívájából mutassák be az USA megítélését és a róla szóló ismeretek mikéntjét.

Hasonló szándékkal analizálták a rendszerváltozás után az angol, mint idegen nyelv tankönyveit Oroszországban, a Cseh Köztársaságban és Magyarországon. Milyen képet nyújtanak a még folyamatban lévő változások idején az Egyesült Államokról és így milyen következtetések vonhatók le a politikai-történelmi ismeretek vonatkozásában.

A Nemzetközi Tankönyvkutatási Tanulmányok 112. kötete a kelet-közép európai országok nemzeti történelem oktatásával foglalkozik.

Band 112

Robert Maier (Hrsg.): *Zwischen Zählebigkeit und Zerrinnen. Nationalgeschichte im Schulunterricht in Ostmitteleuropa.* 2004. 319 S.
ISBN 3-88304-312-5 • 19,-

Egy csehországi felmérés szerint „nemcsak Heydrich, hanem más nemzeti-szocialista funkcionáriusok is beletartoznak a cseh tanulók által leginkább ismert

német történelmi személyek közé”. „A németek a legveszélyesebb nacionalisták.” A cseh fiataloknak több mint a fele a németeket „ősellenségnek” tartja.

Hogyan viszonyulnak ezekhez a megállapításokhoz a tankönyvek? A jelen tanulmány alátámasztja, hogy a „nemzeti történelmi szemlélet” – különösen Kelet-Közép Európában – még mindig a történelemoktatás kvintesszenciája. Többhelyütt oktatási cél a patriotizmus, az általános történelem csak háttér a nemzeti történelem bemutatásához, a nemzeti dalok és a „híres emigránsok” kötelező tananyagnak számítanak. A történelem oktatásnak feladatává teszik, hogy erősítse a „nemzeti és etnikai identitást”, felébressze a nemzeti büszkeséget és hirdessen a honvédelem szükségességét. A szenvedések felsorolása a tankönyvekben a nemzet önéletrajza, mások szenvedését – a kisebbségeket is – a perifériára szorítják vagy elhallgatják. Saját államuk legnagyobb területi kiterjedését a taneszközök mintegy fényképszerűen rögzítik és az ikonoknak járó tisztelettel övezik körül. Ugyanakkor érezhető, hogy a modernizálási kényszer defenzívába kényszeríti ezeket az ábrázolási módokat. A nemzeti öntudat kérdésessé válik, az etnikai központúságot egyre inkább elutasítják. A kötelező nemzeti tudáskanon felbomlik, az iskolareformok és a didaktikai-metodikai újítások pluralitást, kritikai felvetéseket, tárgyilagosságot, korrekt ábrázolást követelnek meg. Magul a tanulók is csak korlátozott mértékben hajlandók primitív negatív sztereotípiákat elfogadni.

A tanterv- és tankönyvanalízisek, valamint a tanulók körében végzett felmérések ilyen irányú fejlődést mutatnak Lengyelországban, Csehországban, Szlovákiában és Fehéroroszországban. Németország a maga kelet-közép európai történelmi viszonyai alapján épül be a kutatásba. Franciaország „külső” viszonyítási pontként szerepel a tanulmányban. A kutatásban azonban nemcsak történelmi, hanem társadalomtudományi és irodalmi tankönyvek is szerepelnek.

A Magyarország megítélése a külföldi tankönyvekben című sorozatunkhoz kapcsolódó további tanulmányok folyóiratunk internetes változatában olvashatók.